

UNDERVISNINGSMATERIAL

- Folkvisor
- Folkmusik
- Instrument
- Att förstå danska

Att användas före och efter skolkonsert med

PHØNIX

LMS' aktiviteter er støttet af
STATENS KUNSTFOND

PHØNIX

– En dansklektion eleverna aldrig glömmer

Skapande skola-program för mellanstadiet
inom ämnen som t ex musik, bild, nordiska språk/danska, idrott/dans

Snart ska dina elever få besök av Phønix, ett av Danmarks mest erfarna skolturnerande band. Gruppen, som har spelat över tusen konserter, i Danmark och utomlands, består av fyra folkmusiker som, med stark scennärvaro och publikkontakt, stöper om danska medeltida ballader och spelar nordisk folkmusik på nya, medryckande och spännande vis.

Musikerna är:

Anja Præst Mikkelsen – basklarinett och klarinett

Jesper Vinther – dragspel

Jesper Falch – slagverk

Karen Mose Nørgaard – sång

PHØNIX

Praktiska upplysningar

Målgrupp: åk 4–6

Max publik: 180 för konsert, 3 x 60 för workshop

Bygg-/rivtid: 45 min/30 min

Scene: Orkestret stiller op på gulvet

Lokal: gymnastiksal/samlingslokal + 2 lokaler med plats för 60 elever til workshops.

Teknikbehov: eluttag (220 volt)

Publiken: eleverna sitter på golv/mattor ev. med bänkar i den sista raden.

Vid ankomst: orkestern behöver inför besöket ha fått anvisningar om särskilda infarts- och parkeringsförhållanden och vänder sig, om inget annat avtalats, till administrationen vid ankomst, gärna vatten, kaffe, te och ev. fikabröd/frukt.

Kontaktperson för PHØNIX:

Jesper Vinther Petersen

E-mail: jesper@phonixfolk.dk

Tlf: +45 2448 7062

- och här är han

Kontaktperson UNGA Musik i Syd:

Alice Samoilova

Tel: 0703-31 12 06

E-post: alice.samoilova@musikisyd.se

phoenix

FÖRBEREDANDE PEDAGOGISKT MATERIAL

I det här undervisningsmaterialet ges några exempel på hur du som lärare, tillsammans med dina elever, kan förbereda besöket genom att på olika sätt arbeta med den danska balladen SVEN NORDMAND och lyssna på de instrument Phønix spelar.

LJUDEXEMPLEN som texten nedan hänvisar till finns att ladda ner via UNGA Musik i Syd här:

<http://www.musikisyd.se/unga/skapande-skola/phonix/>

(Alla musikexempel utom spår 2 spelas av Phønix.)

1. OM MEDELTIDA BALLADER

Træsnit o. 1550

En text om medeltida ballader, hur de användes och fördes vidare. Avsnittet beskriver ballader i Danmark, men gäller i stort även för Sverige. Et bakgrundsmaterial för läraren.

I balladens, visans och folkmusikens historia i Danmark känner man fortfarande till några av de sånger som sjöngs för 600 år sedan! På den tiden kunde man ju inte spela in sångerna, så istället återberättades de och fördes vidare via muntlig tradition, vilket också kallas gehörstraderad musik. Därmed har de förmodligen också förändrats mycket genom tiderna. Ni känner väl igen det där med att en historia blir mer och mer fantastisk för var gång den berättas? Så var det också med sångerna. Därför kan man idag finna samma sång i många olika versioner och med olika melodier till. Sångerna användes till dans. På den tiden hade man ännu inte uppfunnit så många instrument, så om man ville festa och dansa, använde man rösten som instrument. Man dansade i långa ringlande kedjor. Det var en som sjöng före och resten sjöng med i omkvädet (refrängen). Sångerna användes också för att berätta historier. De allra äldsta nordiska sångerna är faktiskt sagor om prinsessor, riddare och drakar, som man gjorde melodier till. De handlade mest om krig och kärlek och onda kungar, som ville bestämma allt. Några av sångerna diktades också om kyrkan och prästerna, som bestämde det mesta på den tiden. När bönder och fattiga folk sjöng sånger om präster, gjorde de alltid narr av dem, för att de inte stod ut med att de bestämde allt. Men så sjöng de dem också bara när de var säkra på att prästerna inte hörde dem! Man gjorde också sånger om sådant som hade hänt i verkligheten. Hade en riddare slagit ihjäl många fiender i krig, kunde det diktas en sång om honom som berättade om hans bedrifter och hyllade honom som en hjälte. Det fanns några kringresande sångare som man kallade trubadurer. De gick från by till by och sjöng dessa hjältesånger, så att alla kunde följa med i vad som hade hänt. De var lite som dagens journalister. Alla sångerna lärde man sig muntligen. På 1800-talet började musikforskare därför åka ut till äldre människor, som fortfarande kom ihåg en del av sångerna. De hade lärt dem av sina föräldrar, som hade lärt dem av sina föräldrar osv. Musikforskarna skrev ner sångerna och samlade dem i stora sångböcker, som vi har kvar än idag. Tack vare dessa böcker kan vi fortfarande sjunga dem. Det är inte så många som sjunger dem längre, men man kan alltid låna sångböckerna och lära sig sångerna, om man har lust. I Danmark och Sverige finns en stor samling arbets-sånger. När sjömännen arbetade på skeppet, hade de sånger som de sjöng för att göra arbetet lättare. Man skulle ju t ex vara många för att hissa upp seglen och då sjöng man för att hissa upp dem i samma takt. Sjömanssångerna handlade mest om livet till havs och om att sakna familjerna där hemma. Bönder sjöng också sånger när de arbetade med jorden och soldaterna när de marscherade.

Det spelades självklart också musik förr i tiden. Först på primitiva instrument som flöjter och trummor och senare, när instrumenten utvecklades, framför allt på fiol och blåsinstrument. Lite senare i mitten av 1800-talet kom också dragspelet. Det fanns alltid någon som kunde spela i

de olika byarna och de blev anlitade att komma och spela på t ex bröllop. I perioden ca 1660–1800 bestämde man i Danmark att det behövdes särskilt tillstånd för att spela musik för folk. Så var det även i t ex Skåne, som på den tiden tillhörde Danmark. Då var det bara några få spelmän som fick åka och spela på fester och spela på marknadsplatser osv. De flesta av dessa spelmän kom från de stora städerna och åkte ut på landsbygden för att spela, vilket fick till följd att alla spelmän ute på landet blev arbetslösa. De kunde ju inte låta bli att spela oavsett, varpå de blev tvungna att göra det i smyg. Om man kom på att det hade spelats musik av andra än de som hade fått lov, blev de som hade gjort det straffade med böter och straffarbete. Efter 1800 blev det åter lagligt för alla att spela och då blev det säkert spel på många ställen. Det kunde vara musik till bröllop, dop och begravning, till skördefest och midsommarfest och till andra danstillställningar, där folk möttes och dansade olika danser såsom hoppsa, polka, vals och menuett. Dessa danser och många andra från den tiden dansas fortfarande. Liksom med sångerna är det inte så många som dansar danserna och spelar melodierna längre, men det finns nästan 2000 notböcker bevarade från 1700- och 1800-talets spelmän, som har skrivit ner sina favoritmelodier i böcker. Några av böckerna har gått i arv från generation till generation och plötsligt blev de upptäckta en dag på en dammig vind och blev sedan samlade på ett ställe, där man nu kan låna dem och lära sig melodierna. Det är också mycket av spelmansmusiken som har gått från generation till generation och det finns fortfarande några få människor i Danmark, som har lärt sig melodierna av sina föräldrar, som har lärt sig av sina föräldrar osv. Tänk att man kan lära sitt barn en melodi som går tillbaka till ens egen farfars farfars farfars farfars far!!!

To af Danmarks store folkemindesaamlere, Hjalmar Thuren og H. Grüner Nielsen med deres fonograf. (1910)

UPPGIFT: MUNTLIG GEHÖRSTRADERING

Ställ eleverna på en lång rad framför tavlan. Visa en kort detaljerad, och på förhand nedskriven historia, i örat på den elev som står ytterst. Eleven viskar därefter historien i örat på nästa elev, som viskar den vidare till nästa elev osv tills historien har vandrat hela vägen genom raden. Det är viktigt att eleven endast viskar historien en gång till den som står bredvid. Den sista eleven återberättar nu högt vad han eller hon precis har fått viskat i örat. Jämför med den första versionen och prata om vad det betyder för innehållet, när något överförs muntligt (förlorade detaljer, nya detaljer, överdrifter, underdrifter etc.)

2. OM BALLADEN SVEN NORDMAND

Balladen Sven Nordmand, som Phønix spelar på konserten, är ett bra exempel på en muntlig gehörstradering av en gammal sång. Karen Mose, som är försångare i Phønix, har nämligen lärt sången av sin mor när hon var liten. Senare fann hon en ny melodi till visan i en sångbok, som Phønix har tagit till sig och numera spelar (ljudexempel 1). Visan Sven Nordmand finns i många varianter och bland ljudexemplen till materialet finns en inspelning med Marie Mide (1894-1985) från Vorup vid Randers, där hon sjunger sin variant av sången (ljudexempel 2). Balladen Sven Nordmand finns också i flera versioner i Sverige men här heter den Sven Svanevit (Googla "Sven Svanevit" så hittar du text och noter som pdf på nätet.)

Sven Nordmand på danska

1. Og hør du Sven Nordmand, hvad jeg vil sige dig
Ni spørgsmål har du at besvare her for mig
Og enten skal du døden da modtage
Eller det skal gå dig vel i dine dage

2. Og sig mig hvad er vel det rundeste hjul
Hvorunder der spiller så mangelen farer i skjul
Og hvor fører vejen den brede
Hvor efter tragter mennesket med glæde

3. Jo, solen den er vel det rundeste hjul
Hvorunder der spiller så mangelen farer i skjul
Til Helvede fører vejen den brede
Hvor efter tragter mennesket med glæde

4. Og hvad er vel mørkere end natten den grå
Og hvad slår vel stærkere end lærkevinger små
Og hvad råber højere end tranen
Og hvad er vel hvidere en svanen

5. Jo, tanken er mørkere end natten den grå
Og hjertet slår stærkere end lærkevinger små
Og tordnen råber højere end tranen
Og englens er hvidere end svanen

6. Og sig mig hvad er vel den bredeste bro
Hvorunder småfiskene kan tumle sig i ro
Og hvad dækker Jorden med et klæde
Og hvor finder død mand sit sæde

7. Jo, isen den er vel den bredeste bro
Hvorunder småfiskene kan tumle sig i ro
Og sneen dækker Jorden med et klæde
I graven finder død mand sit sæde

8. Og hør du Sven Nordmand hvad jeg vil sige dig
Ni spørgsmål har du nu besvaret her for mig
Og ikke skal du døden da modtage
Men det skal gå dig vel i dine dage

Sven Nordmand på svenska

1. Och hör du Sven Nordmand, vad jag vill säga dig
Nio spørgsmål har du att besvara här för mig
Och antingen skall du döden mottaga
Eller det ska gå dig väl i dina dagar

2. Och säg mig vad är väl det rundaste hjul
Var under det finns så många dolda faror
Och var leder vägen den breda
Varefter längtar människan med glädje

3. Jo, solen den är väl det rundaste hjul
Var under det finns så många dolda faror
Till helvete leder vägen den breda
Där efter längtar människan med glädje

4. Och vad är väl mörkare än natten den grå
Och vad slår väl starkare än lärkvingar små
Och vad ropar högere än tranan
Och vad är väl vitare än svanen

5. Jo, tanken är mörkare än natten den grå
Och hjärtat slår starkare än lärkvingar små
Och Tordön (åskan) ropar högere än tranan
Och änglarna är vitare än svanen

6. Och säg mig vad är väl den bredaste bro
Var under småfiskarna kan tumla runt i ro
Och vad täcker jorden med ett kläde
Och vad finner död man sitt säte

7. Jo, isen det är väl den bredaste bro
Var under småfiskarna kan tumla runt i ro
Och snön täcker jorden med ett kläde
I graven finner död man sitt säte

8. Och hör du Sven Nordmand, vad jag vill säga dig
Nio spørgsmål har du nu besvarat här för mig
Och inte skall du döden mottaga
Men det ska gå dig väl i dina dagar

2. UPPGIFT: RITA SVEN NORDMAND

En djupdykning i visan om Sven Nordmand som resulterar i klassens helt egna bilder eller varje elevs lilla illustrerade utgåva. Använd ljudexempel 3 och 4, lyssna, läs dikten på danska och svenska, samtala om innehållet och teckna.

1. Spela visan "Sven Nordmand" (ljudexempel 1)
2. Läs balladen på danska och svenska. Samtala därefter med barnen om visans innehåll. Det är säkert flera ord och ordvändningar som de inte helt förstår. Dela klassen i ett antal grupper så det blir lika många som visans verser. Grupp 1 ska arbeta med vers 1, grupp 2 med vers 2 osv. Varje grupp får ett ark papper, där deras vers är skriven nederst på sidan. Förbered grupperna på att lyssna noggrant på sin egen vers och försöka följa med i texten, när visan spelas upp igen.
3. Spela upp visan igen. Låt sedan barnen i varje grupp göra en teckning på sitt papper som passar till deras vers. När teckningarna är färdiga kan de sättas upp i klassrummet eller kopieras och samlas ihop, så att varje barn får sin egen lilla illustrerade bok med balladen om Sven Nordmand.
4. Alternativt kan läraren ställa en rad frågor som barnen ska svara på eller teckna till, efter att de har hört och pratat om visan, t ex Vilken är den bredaste bron? Vilket är det rundaste hjulet?

3. LITE OM PHØNIX INSTRUMENT

Basklarinett, congas, dragspel, cymbaler, klarinett, cajon...

... det finns massor av olika och ovanliga instrument på scen när Phønix spelar sina moderna versioner av gamla tiders folkmusik.

Lyssna på 3-7. Här demonstrerar Phønix hur några av dessa instrument låter.

UPPGIFT: Hör exemplen en och en och se om eleverna kan gissa vilket instrument de hör.

Klarinetter

Slagverk

Dragspel